

Sin Boga Sunca: Kompolje, grob 47.

Bakarić, Lidija; Loher, Ida

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2010**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:300:108551>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

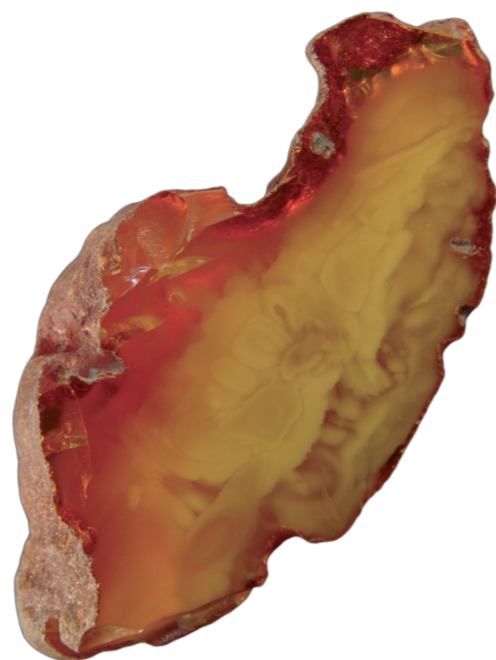
Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological Museum in Zagreb](#)

Kompolje, grob 47.

SIN BOGA SUNCA

SIN BOGA SUNCA

Kompolje, grob 47.

SIN BOGA SUNCA

Kompolje, grob 47.

Katalog:

Nakladnik:

Arheološki muzej u Zagrebu
www.amz.hr

Za nakladnika:

Ante Rendić-Miočević

Tekst:

Lidija Bakarić
Ida Loher

Lektura:

Salih Isaac

Likovno oblikovanje i grafička priprema:

Srećko Škrinjarić

Fotografije:

Filip Beusan
Igor Krajcar
Snježana Mikulčić-Pavlaković

Crteži:

Miljenka Galić

Tisak:

Studio digitalne kulture, Zagreb

Naklada:

300 primjeraka

Katalog i izložba financirani su sredstvima
Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport
Grada Zagreba

Izložba:

Organizator:

Arheološki muzej u Zagrebu

Autor:

Lidija Bakarić

Likovno oblikovanje

i grafička priprema panoa:

Srećko Škrinjarić

Fotografije:

Filip Beusan
Igor Krajcar

Crteži, slike i animirani film:

Miljenka Galić

Učlenici O. Š. Šestine, Zagreb,
pod stručnim vodstvom Ide Loher

Tehnička realizacija:

Ivan Troha
Robert Vazdar

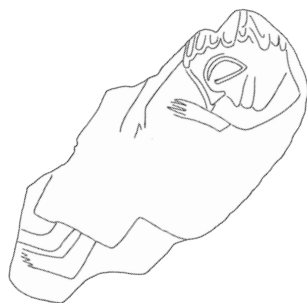
Izložba je organizirana povodom
manifestacije "Noć muzeja 2010."

ARHEOLOŠKI MUZEJ U ZAGREBU

SIN BOGA SUNCA

Kompolje, grob 47.

Zagreb, 2010.

Mit o Faetontu - sinu boga Sunca 6

Japodi i Faetont 10

Jantar 16

Riječ i slika 22

Faetont u dječjem likovnom radu 24

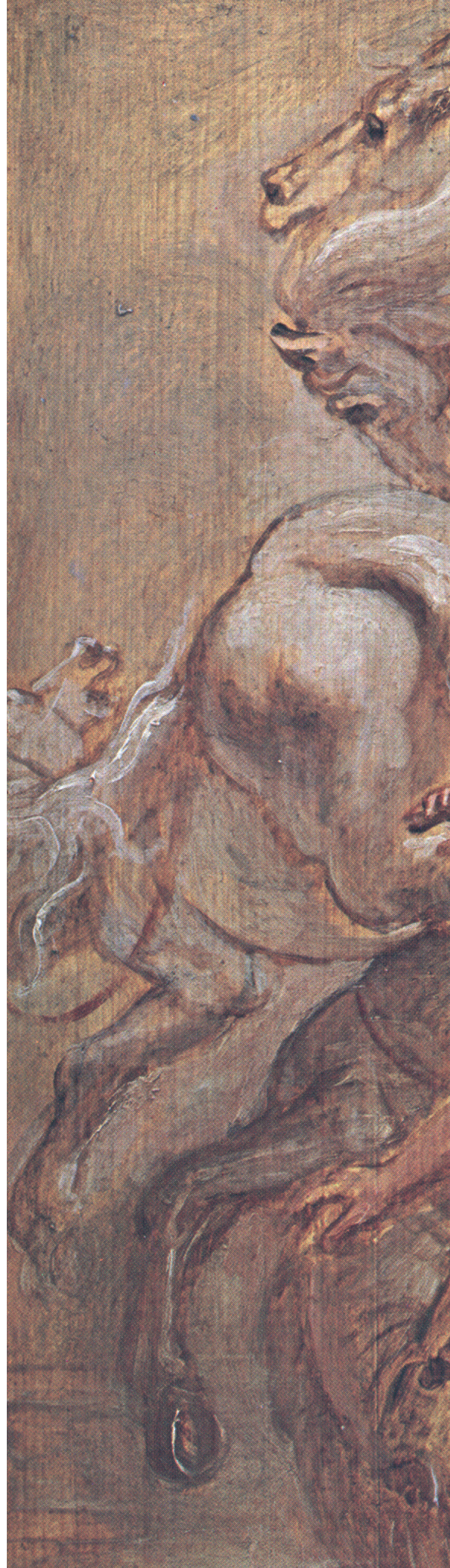
Grob 47 iz Kopolja 26

Mit o Faetontu proslavio je rimski pjesnik Augustova doba, Ovidije Publije Nazon (43. g. pr. Kr. – 17. ili 18. g. po Kr.) u djelu *Metamorfoze*; o njemu je pisao i Euripid, grčki tragičar (485/4 g. – 407/6. g. pr. Kr.) u djelomično sačuvanom djelu pod imenom *Faetont*, a spominje ga i u *Hipolitu*. Vergilije Publije Maron, rimski pjesnik (70 – 19. g. pr. Kr.) napisao je znamenitu *Eneidu*, u kojoj spominje Kikna, Faetontova prijatelja. I mnogi drugi pisci spominju priču, ili samo likove iz nje, kao i mitsku rijeku Eridan, iz koje se vadi jantar. Popularnost tog mita traje već oko 3000 godina, od njegova nastanka, pa do danas.

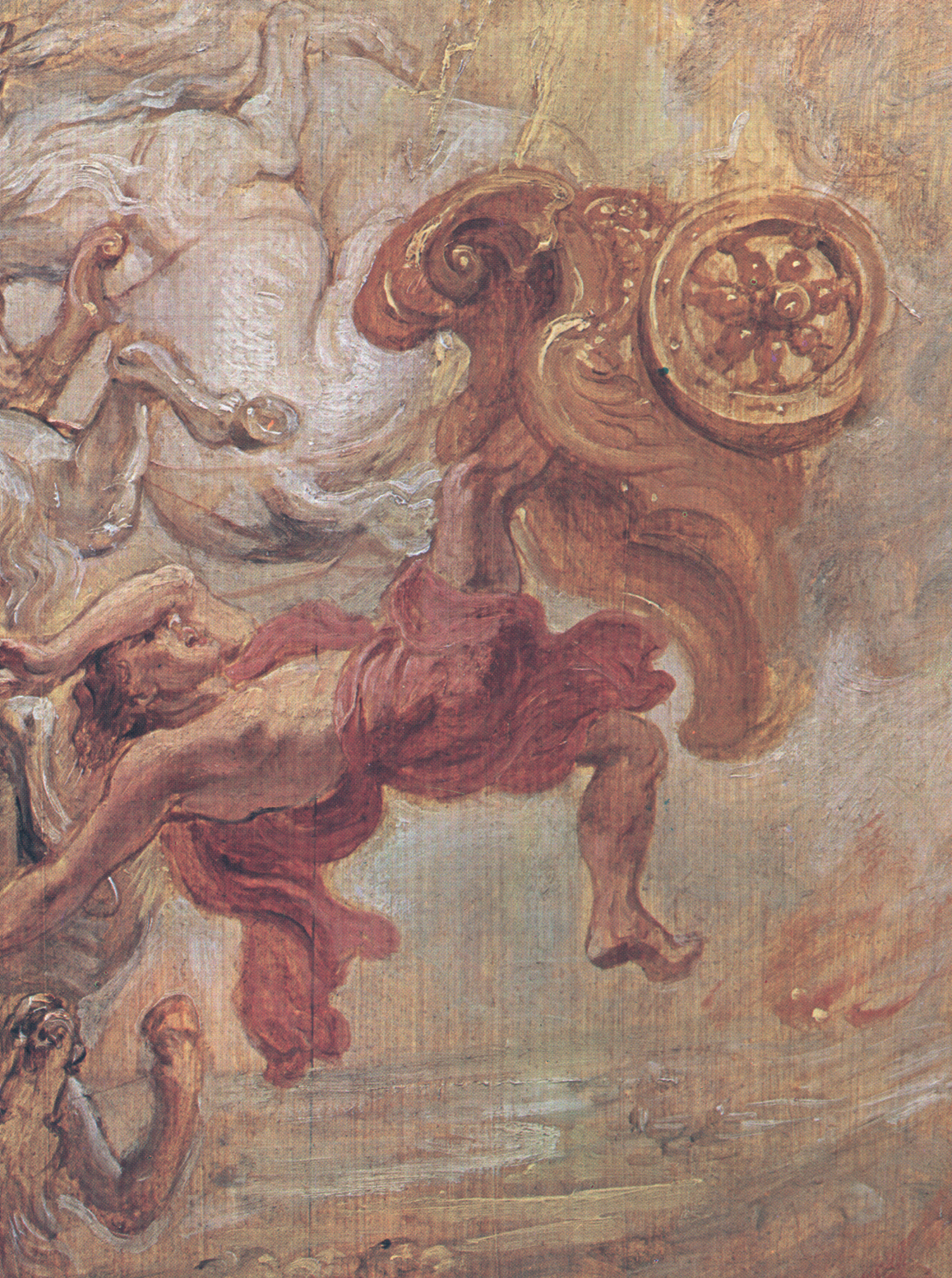
Ukratko, priča glasi¹:

Faetont (*sjajni*) sin je boga Sunca Helija i Okeanide Klimene. Odrastao je u Etiopiji, na dvoru svoga očuha kralja Meropa i majke Klimene. Kad je stasao za ženidbu, očuh Merop mu nalazi mladenku, te ga prisiljava na ženidbu, kojoj se Faetont opire. Da bi ga spasila od dogovorene ženidbe, majka Klimena otkriva sinu da mu kralj Merop nije pravi otac, već da je njegov otac Helije, bog Sunca. Tražeći potvrdu očinstva, Faetont dolazi do Helija, koji priznaje očinstvo, a kao potvrdu te tvrdnje dopušta Faetontu da od njega traži što god hoće. Faetont pak traži da jedan dan upravlja zlatnim Sunčevim kočijama, u kojima se vozi nebeskim svodom. Nakon poduzetog nećkanja, Helije mu to dopušta. Usprkos upozorenjima da u vožnji snažno zauzdava konje i da se drži srednjeg puta, Faetont je olabavio uzde i krilati konji su poletjeli mimo uobičajene putanje. Vatrene kola su se čas približavala nebu i pržila zvijezde, a čas se spuštala i žarila zemlju. Svi izvori na visokim brdima su usahli, rijeke su gorjele, mora se smanjivala, a u zemlji su se pojavile pukotine kroz koje je svjetlost dopirala sve do Tartara. Dok su Sunčeva kola letjela

¹ Ima više verzija mita, razlikuju se u detaljima. Osnovna misao mita uvijek je ista. Ovo je jedna od verzija.

nad Afrikom, njeni stanovnici postali su crni, Libija se preobrazila u nepreglednu pustinju, a izvor rijeke Nil se sakrio. Faetont nije znao kako da zauzda konje ni kamo da ih usmjeri. Na visinama se plašio životinja u Zodijaku (Bik, Lav, Škorpion, Rak), a od pogleda na Zemlju, koja je bila u plamenu, obuzimala ga je vrtoglavica. Zažalio je što je saznao za oca i zaželio se vratiti očuhu Meropu. Da bi spasio svijet od vatre, Zeus je munjom ošinio Faetonta i on je, kao sjajna zvijezda, dok mu je plamen izgarao riđu kosu preletio preko neba i strmoglavio se u rijeku Eridan. Eridan leži na suprotnom dijelu Zemlje od njegove domovine, Etiopije. Njegovo zadimljeno tijelo našle su, i na obali rijeke Eridan sahranile nimfe. Grob je tražila i našla majka Klimena te je dugo plakala nad njim. Faetontove sestre Helijade - Faetusa, Lampetija i Feba (sva tri imena označavaju svjetlost), četiri mjeseca su tugovale i plakale nad grobom te se polako počele pretvarati u drveće (topole ili johe). Iz kore drveća potekle su suze, koje su se u vodi polako stvrdnjavale te pretvarale u jantar. Čuvši za tragediju, kralj Kikno (grčki *Kyknos* – labud) napustio je svoju zemlju Liguriju te na rijeci Eridan stao žalovati za prijateljem. Bog Apolon sažalio se nad njim te ga pretvorio u labuda koji prekrasno pjeva, a živi na hladnim jezerima i rijekama. Kikno je kao labud doživio starost, te se pjevajući preselio na nebo, kao zvijezde. Faetont je umro kako na Zemlji ne bi izumro život. Nimfe su postavile natpis nad njegovim grobnim humkom s tekstom: *Ovdje Faetont leži, upravljač očevih kola, kojih održo nije te s velike smjelosti pade* (Tomo Maretić).

Faetont je pretvoren u jednu od zvijezda u zvijezdu Auriga (Kočijaš). Kroz zvijezde Auriga prolazi Rijeka Eridan (Mliječna staza). Zvijezde Cygnus (Labud) nalazi se u pojasu zvijezda Rijeka Eridan.

Japodi su skup plemenskih zajednica (koje su se s vremenom transformirale u narod u pretpovijesnom smislu), a u pretpovijesno vrijeme obitavale su na području Like, Ogulinsko-plašćanske udoline s dijelom Gorskog kotara i Korduna, te dijelom sjeverozapadne Bosne, oko srednjeg toka rijeke Une (Bihaćka i Cazin-ska krajina). Njihov razvoj možemo pratiti od kraja 10. st. pr. Kr. pa sve do 35/4. g. pr. Kr., kada su potpali pod rimsku vlast. Današnja gradina Crkvina kod Kompolja (Otočac) u pretpovijesti je bila jedno od važnih i snažnih japodskih centara (antički Avendo), o kojemu znamo iz pisanih izvora i temeljem arheoloških iskopavanja.

Revizijska iskopavanja nekropole u Kompolju (Otočac, Lika) vršena su 1955 – 56. godine, kada je otkriveno 85 skeletnih grobova i 4 žarna groba. Zbog kiselosti zemlje skeletni ostaci većine pokojnika nisu sačuvani, te osim po vrstama priloga u grobu nije moguće odrediti da li je sahranjena muška ili ženska osoba. Prilozi izrađevina od jantara u japodskim grobovima, pa tako i u Kompoljskoj nekropoli, česti su, bilo u bogatoj ili siromašnoj grobnoj opremi. Pretpostavka je, bazirana na materijalnoj ostavštini, da su jantar cijenili i muškarci i žene. To govori da su Japodi imali poseban odnos prema jantaru kao materijalu, te imali razna vjerovanja u vezi s materijalom. Poznato je vjerovanje mnogih naroda da jantar štiti osobe za života, kao i da ubrzava i olakšava put u drugi svijet.

Među svim tada otkrivenim nalazima u Kompolju, najbogatiji i najznačajniji grob označen je brojem 47. Pored ostalih nalaza, iz groba 47. nam je najzanimljivije pet obrađenih zrna jantara, koja su sastavni dio jantarne ogrlice. Tri zrna izrađena su u obliku glava žena, od kojih su dvije izrađene u lijevom, odnosno desnom profilu, a treća *an face*.

Četvrto zrno izrađeno je u obliku labuda, a peto prikazuje zgrčenu ljudsku figuru. Lik je zavijen u ogrtač, bosih nogu, a glava neprirodno izokrenuta, kao da je slomljen vrat. Tih pet zrna mogu prikazivati likove iz grčkog mita: Faetonta (nakon pada, sa slomljenim vratom), njegova prijatelja Kikna pretvorenog u labuda te tri Faeton-tove sestre Helijade – Faetusa, Lampetija i Feba, prije pretvorbe u drveće. Na osnovi izrade obrađenih zrna, zaključeno je da pripadaju stilu grčke arhaike, te da su kao cjelina uvezeni s područja italskog tla potkraj 6 – 5. st. pr. Kr. Ostali dijelovi grobne opreme, kakvi su poznati iz japodskih nekropola, domaće su proizvodnje. Otvoreno je pitanje da li je žena iz groba 47 veoma važna i bogata Japotka, ili je i ona porijeklom iz italskih (italo – etrusko – grčkih) krajeva.

Tzv. sitna plastika izrađena od jantara rijetka je na japodskom tlu - nađeno je nekoliko stiliziranih glava ovna, jedna vrlo realistično prikazana glava ovna (Prozor), zrno u obliku delfina (Kompolje), konjića (Vrebac), a posebno treba istaknuti još jednu glavu žene iz Kompolja, lik glave bradatog muškarca iz Kompolja, te zrno jantara s dvije antitetično postavljene glave ratnika iz Prozora. Sve su to pojedinačni nalazi iz grobova (razorenih ili sačuvanih grobnih cjelina), ali ni u jednom grobu nije nađeno više od jednog figuralno obrađenog zrna. Upravo zbog toga jantarna ogrlica iz groba 47. u Kompolju je jedinstvena, a njezina umjetnička vrijednost velika. Takav dragocjen i skup nakit često služi da bi se za života vlasnika udobrovoljilo božanstvo te dobila zaštita, ili da se u čast posebno važne umrle osobe sahrani s njom, da bi se ukazala čast umrlom. Naime, teško je odvojiti religioznu i kultnu upotrebu jantara od apotropejske ili terapijske upotrebe, znaka zdravlja, kao i od statusnog simbola i simbola prestiža, te načina na koji se taj status pokazuje. Ali sva ta svojstva koja se pripisuju jantaru proistječu iz njegova božanskog porijekla – jer je u vezi s bogom Sunca i tragičnom sudbinom sina boga Sunca – Faetonta.

Solarni religijski kult uvijek je bio znak japodske kulture. Brojni brončani privjesci te drugi ukrasni predmeti upućuju na solarne simbole, primjerice prikaz Sunčeve lađe koju voze ptice. Sunčeva lađa ciklički putuje sa istoka na zapad, a promatranje kretanja Sunca nužno je za sve zemljoradničke i stočarske kulture. Mit o Faetontu ukazuje na mogućnost trajnog gubitka Sunca, kao i na mnoge opasnosti koje vrebaju ako bi došlo do poremećaja u cikličnosti.

Prema Pliniju Starijem (23/24 – 79. g.), poznato je da jedna statueta izrađena od jantara vrijedi na tržištu više od vrijednosti jednog živog čovjeka dobrog zdravlja (misli se na tržištu roblja). Iako je riječ o različitim razdobljima, vjerujemo da je i u 6-5. st. pr. Kr. jantar bio visoko cijenjen. Prema tome, ogrlica iz groba 47 je imala veliku vrijednost na tržištu. Koji je razlog da je sahranjena zajedno s vlasnicom, a nije naslijeđena ili prešla u vlasništvo druge osobe? Tu možemo samo nagađati. Jedna od pretpostavki je da jantar kao materijal, sa svojim apotropejskim, ljekovitim i drugim svojstvima može djelovati samo na vlasnika, te da ta svojstva nisu prenosiva na druge osobe. Odnosno, da na druge osobe, osim vlasnika, može djelovati s obrnutim svojstvima. Zbog toga su predmeti sahranjivani zajedno s vlasnikom, a time je vlasniku odavana posljednja počast. Drugo, ako obrađena zrna prikazuju likove iz mita o Faetontu, onda ogrlica ima snažnu poruku. Govori o brzem prelasku na drugi svijet, susretu ili čak pretvorbi u zvijezdu ili zvijezde, velikoj hrabrosti i težnji k uzvišenom, te običnim smrtnicima nedostižnom cilju.

Ako to nisu likovi iz mita o Faetontu, onda je vrlo neobična i (za nas danas) besmislena kombinacija figuralno obrađenih zrna. Glave žena – ženska božanstva, labud – simbol Apolona (opet u vezi sa Suncem i jantarom) i zgrčeni ljudski lik s možda slomljenim vratom. Stoga bismo voljeli vjerovati da ogrlica iz groba 47. u Kompolju predstavlja likove iz tog mita.

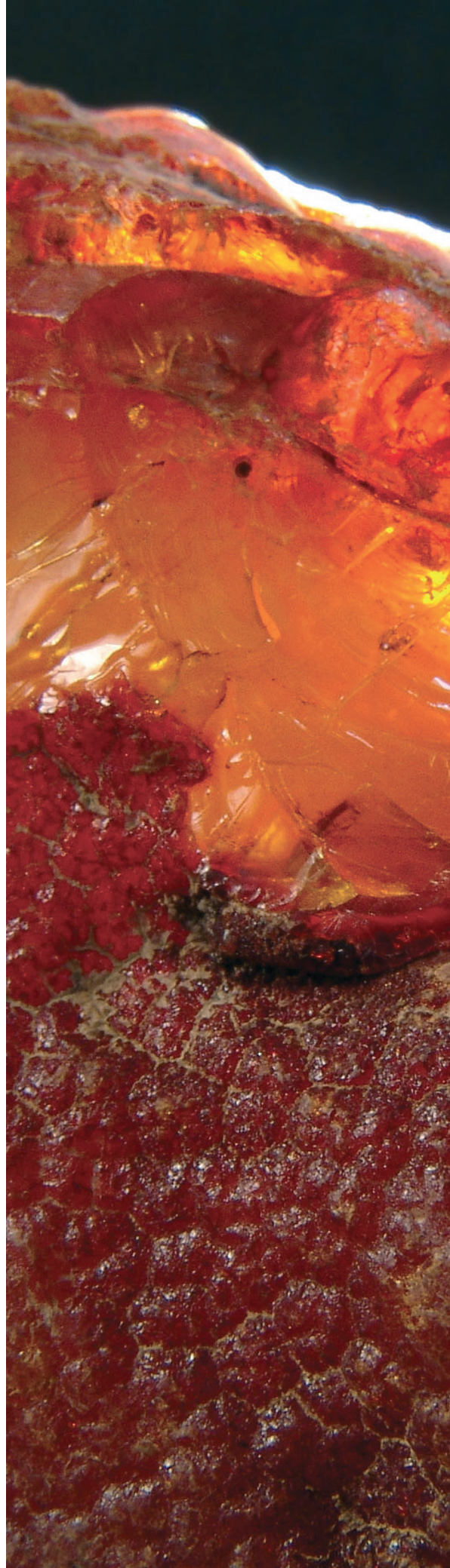
Jantar je fosilna biljna smola drveća, a njegovo nastajanje mjeri se milijunima godina. Organsko je porijekla, najčešće zlatno žute boje. Njegova tvrdoća je 2 do 3 prema Mohsovoj skali tvrdoće minerala, što znači da ga se može lako polirati i obraditi primitivnim alatom. Ako ga zagrijavamo do 300°C, početak će se raspadati dajući bistro žuto jantarno ulje i crni jantarni kolofonij ili jantarnu smolu. Već nekoliko tisuća godina jantar se upotrebljava za izradu nakita.

Kako je nastao

Prije mnogo milijuna godina, drveće iz danas izumrlih šuma izlučilo je smolu koja se transformirala u ono što mi danas zovemo jantar. Na koji način se meka smola stvrdnula i transformirala, do danas nije do kraja razjašnjeno.

Drveće, kad je oštećeno, stvara smolu koja pokriva nastalu „ranu“ te se na taj način liječi. Oštećenje može nastati na površini drveta, kao i iznutra, primjerice između kore i drveta ili u napuklini samog debla. Kako je smola ljepljiva, često se u njoj zarobi neki kukac ili manja životinja (npr. gušter), dio lista ili lišće i slično. Takva smola pada na zemlju. Često padne i grana ili cijelo drvo puno smole. S vremenom, smolu i drveće prekrije zemlja, a nakon mnogo milijuna godina drvo se pretvori u lignit, ugljen koji se rabi kao gorivo, a smola u jantar. Struktura nekadašnje smole se gubi, ali kako je s vremenom u sebe upila razne elemente okoliša koji ju je okruživao (zemlje, minerala i sl.), tako je i jantar različit, ovisno o kvaliteti okoliša koji ju je okruživao. Iako ga nalazimo najviše u spektru od žute do tamno smeđe boje, on može biti zelen, plav, siv ili crn, a najdragocijentiji u pretpovijesti je raskošno crvene boje.

Nalazišta jantara smještena su na lokacijama gdje se miješa slatka sa slanom vodom. Najpoznatije i najveće nalazište jantara na svijetu, najduže i najviše ek-

sploatirano nalazi se na obalama Baltičkog i Sjevernog mora, sa središtem oko poluotoka Samland. Baltičko more najmlađe je od svih mora, a novije teorije kažu da se razvilo iz rijeke, koju bismo mogli zvati Eridan. Smatra se da je to područje nekada davno, prije 40 – 60 milijuna godina pretrpjelo klimatsku katastrofu u kojoj su stradale mnoge šume. Upravo zbog te nepogode danas je to područje bogato jantárom.

Osnovni kemijski sastav jantara je ugljik, vodik i kisik, uz nešto sumpora, kao i drugih kemijskih elemenata u tragovima. Za sastav baltičkog jantara specifična je tzv. sukcinitska kiselina (3-8%), pa je po toj karakteristici dobio naziv sukcinin. Specifična težina mu je vrlo mala, malo je teži od slatke vode, što znači da u morskoj vodi pluta. Zahvaljujući maloj težini, vode su ga raznosile od njegova središnjeg nalazišta – obale Baltičkog mora sa središtem na poluotoku Samland - sve do obala Engleske i Škotske.

Kako se Baltičko more širilo, potapalo je obale i zemlju bogatu jantárom. Za nevremena, valovi su derali zemlju, izvlačili jantar na površinu i raznosili ga. Sve do nedavno, jantar se sakupljao, ili kako lokalno stanovništvo kaže – brao, poslije nevremena na obali, ili se lovio mrežama u pličini mora.

Jantarni put

Od najstarijih vremena jantar je korišten kao nakit ili kao amulet. Prvi privjesci datiraju iz vremena paleolitika, nalaza ima iz svih razdoblja, a jantar i danas služi najviše kao nakit. Lokacije nalaza u početku su bile vezane uz matično područje nalazišta (zemlje Baltika, obala Engleske i Škotske), a tek s početkom trgovine na tzv. „dugačke staze“ (*long distance trade*) u ranom brončanom dobu arheološke izrađevine od jantara nalazimo i šire, u središnjoj Europi, današnjoj Italiji, područjima vezanim uz Jadransko more, kao i u Grčkoj. Jantarni put je trgovački put kojim se karavanama prevozila roba sa sjevera na jug, i obratno. Karavanski

put vodio je uz duž većih rijeka, primjerice uz Vislu i Dnjepar, kojim se dolazilo na Crno more, odakle je roba dalje otpremana u Grčku. Labom i Vltavom put je vodio na Dunav i Inn, pa preko alpskih prolaza uz rijeke Adigo i Mincio do doline rijeke Pad na sjeverni Jadran. Rije- kom Vislom i Odrom kroz Moravska vrata dolazilo se na Dunav, pa preko Mađarske i Slovenije do sjevernog Jadrana. Osim uobičajene robe kojom se trgovalo, a to su kositar, bakar, odnosno rude metala, drvo, koža, sol, med i slično, prevezio se i jantar, koji je po težini vrlo lagan, po obimu malen, a u trgovini postiže vrlo vi- soku cijenu. Prevozila se sirovina, djelomično obrađeni i obrađeni jantar.

Prema nekim tumačenjima, mnogi mitovi, pa tako i mit o Faetontu i postanku jantara nastali su tako da su trgovci, koji su prenosili robu iz raznih krajeva i mnogo putovali, pričali o krajevima koje su vidjeli, o drukčijim običajima ljudi koje su upoznali, kao i o razli- čitim vjerovanjima.

Naziv

Jantar ima čudesna svojstva – kad se protrlja, dobiva sposobnost privlačenja sitnijih predmeta. Zbog toga su ga Grci nazvali *elektron*, riječ koja se poslije pretvorila u elektricitet. Riječ potječe od *elektor*, što znači sunčev sjaj. Kad se jantar zapali, gori kao smola i pušta aromatičan miris borove šume. Zbog tog svojstva dobio je naziv „kamen koji gori“. I danas se na njemač- kom jantar naziva *bernstein* (kamen koji gori). Njemač- ki naziv *sonnenstein* prevodi se kao sunčev kamen. U latinskom jeziku jantar je poznat pod imenima *glaesum* i *succinum*. *Glaesum* ima porijeklo u germanskom je- ziku (Tacit, Germanija), a današnja njemačka riječ *glas* ili engleska *glass* označava staklo (jantar se i danas ubraja među poludrago kamenje, a staklo je u rimsko vrijeme bilo jednako, ako ne i više cijenjeno negoli dra- go kamenje). *Succinum* je danas naziv za kiselinu koju sadrži baltički jantar, za razliku od ostalih vrsta koji je

nemaju, pa se baltički jantar naziva i sukcinin. Riječi *jantar* (ruski), *ćilibar* (turcizam), *amber* ili *ambra* (arapski) novijeg su porijekla.

Ljekovitost

Tijekom pretpovijesti i povijesti, jantaru su pripisivana čudesna i ljekovita svojstva.

Najpoznatije su rečenice Plinija Starijeg (HN 37, XI): *Čak i danas seoske žene Lombardije i uz duž rijeke Pad nose ogrlice i pektorale načinjene od zrna jantara, ponajviše iz razloga da bi se ukrasile, ali djelomično i zbog vlastitog zdravlja; po njihovom mišljenju nošenje jantara je prevencija protiv upale krajnika kao i drugih bolesti grla i farinksa; jer ljudi s tog područja su skloni bolestima guše i grla, a to je uzrokovano vodom koja prenosi bolest.*

Istina je da ogrlice od jantarnih zrna i danas stavljaju maloj djeci oko vrata kao zaštitu od trovanja, vradžbina, uroka i čarobnjaštva, a naročito kao pomoć kod izbijanja dječjih zuba.

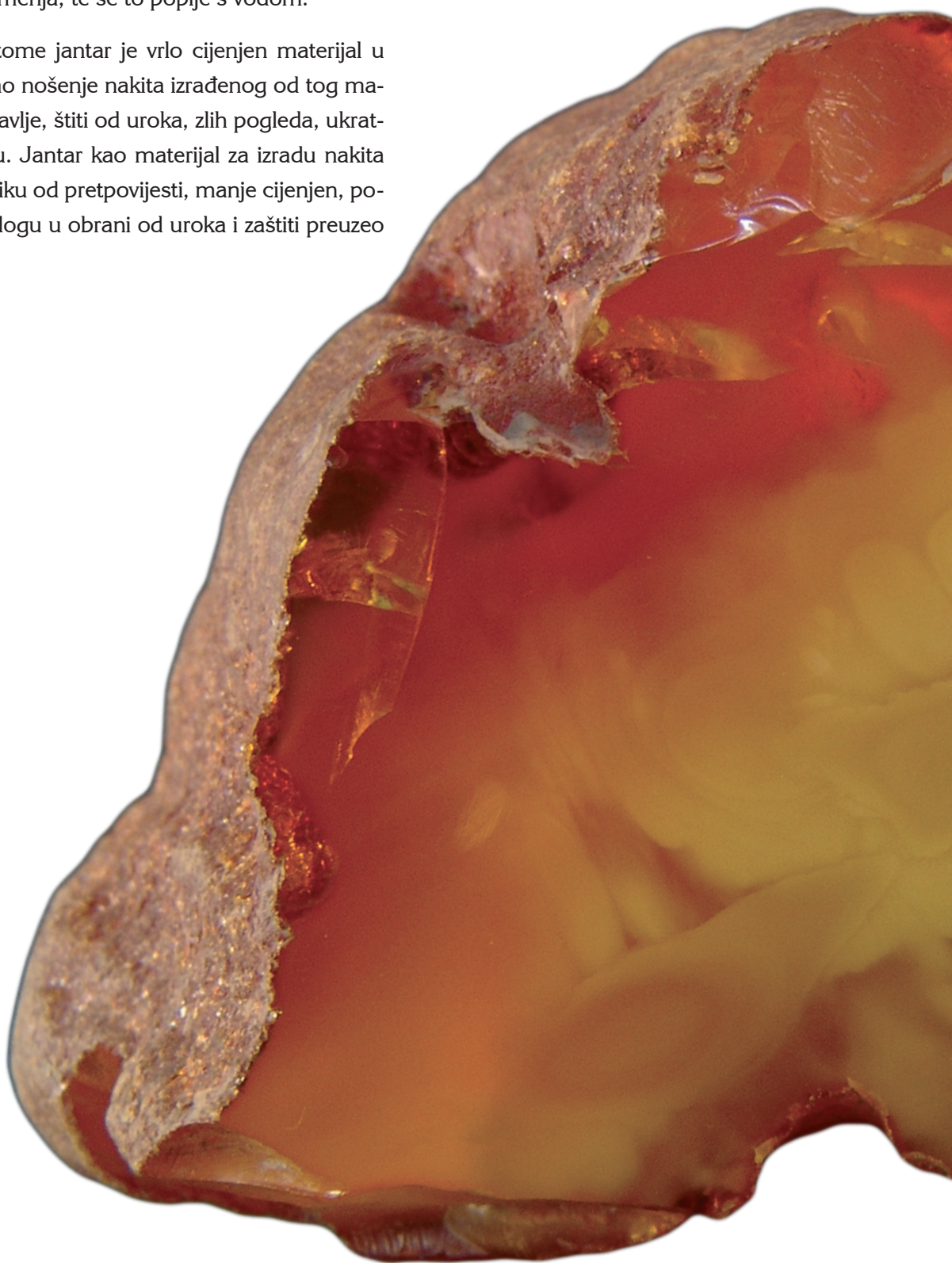
Kalistrat govori da su takve ogrlice dobre za ljude svih dobnih skupina te služe kao zaštita od ludila i zlih misli. Što više, jantar, bilo da se uzima u piću ili se nosi kao privjesak štiti od gušenja... On kaže da žuti jantar, ako se nosi oko vrata, liječi i iscjeljuje groznice i bolesti usta, vrata i jednjaka, odnosno da je mljeven i pomiješan s medom i uljem od ruža odličan lijek za bolesti ušiju. Obogaćen najboljim atičkim medom odličan je za oči, jer štiti od mutnog pogleda. Usitnjen ili kad se uzima kao lijek i pije u vodi sa sokom iz drveta mastike odličan je lijek za sve bolesti želuca. (Plinije Stariji, HN 37,XII).

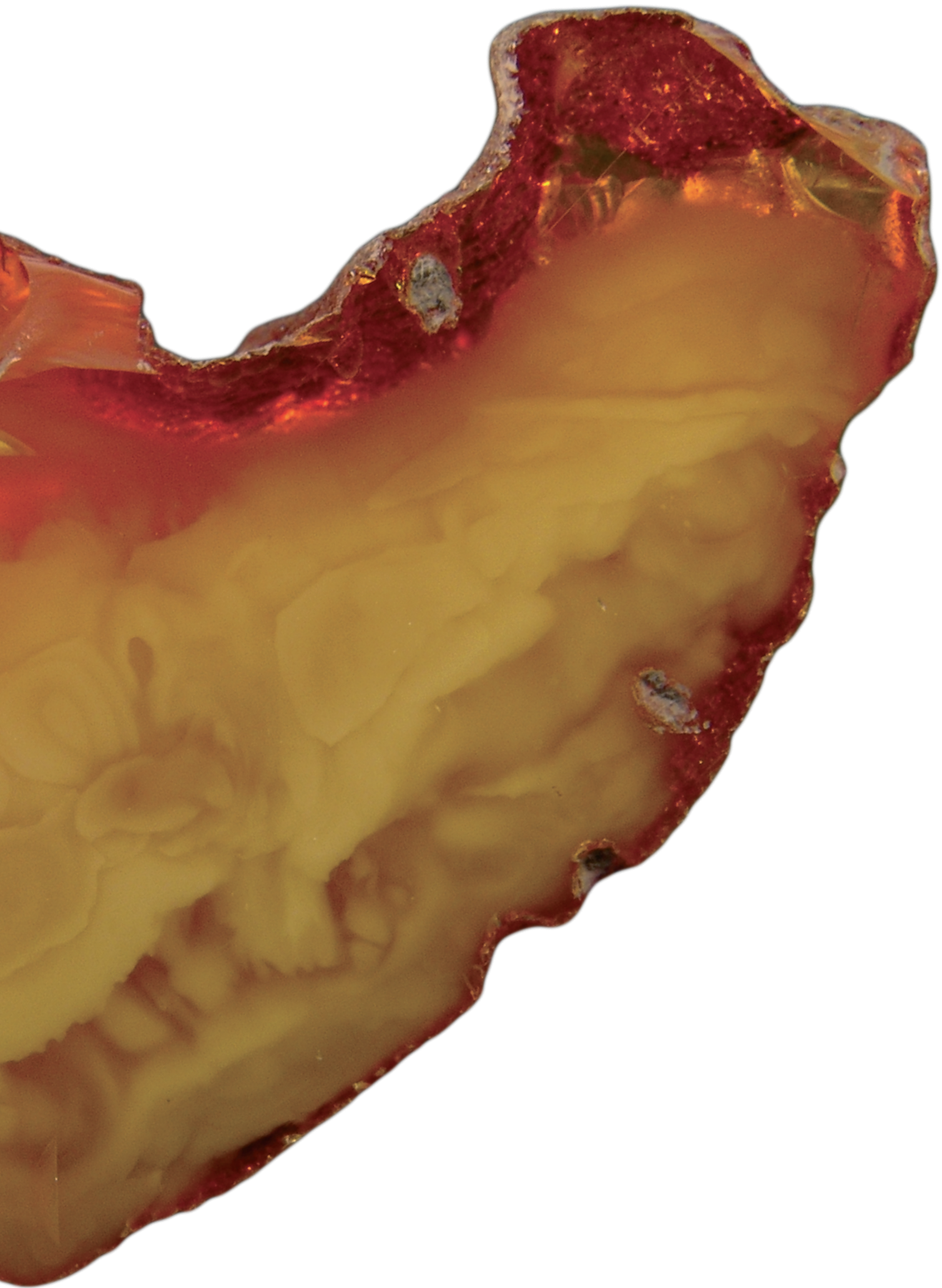
Galen daje precizan recept za spravljanje pastila protiv bolesti kao što su kašalj, sušica, iskašljavanje krvi, zagnojavanje, dizenterija, nadimanje te crijevne bolesti.

I dalje kroz povijest medicinski tekstovi obiluju receptima za lijekove, koji sadrže jantar, jantarnu prašinu ili jednostavno, nošenje ogrlica radi zaštite. Tako npr. William Bullein (umro 1576. g.) piše da se epilepsija liječi tako da se jantarna prašina pomiješa s prašinom dragog kamenja, te se to popije s vodom.

Prema tome jantar je vrlo cijenjen materijal u medicini, a samo nošenje nakita izrađenog od tog materijala čuva zdravlje, štiti od uroka, zlih pogleda, ukoliko donosi sreću. Jantar kao materijal za izradu nakita danas je, za razliku od pretpovijesti, manje cijenjen, pogotovo kad je ulogu u obrani od uroka i zaštiti preuzeo crveni koralj.

Prizori iz Faetontova nesretnog putovanja po nebeskom svodu sačuvani su na nekoliko antičkih vaza, sarkofaga, te na mnogobrojnim gemama (ukrasnom kamenu u prstenu ili drugom nakitu s urezanim likom).

Moderni pjesnici, dramatičari i skladatelji obrađuju temu mita. U Faetontu samo iznimno vide častohlepca koji je za svoju slavu bio spreman uništiti svijet, a uglavnom ga prihvaćaju kao simbol čovjekove težnje za uzvišenim ciljem.

Mnogi likovni umjetnici slikali su različite prizore iz tog mita te ilustrirali Ovidijeve *Metamorfoze*. Mit živi u riječi i slici već najmanje 3000 godina.

Najnoviju počast Faetontu, sinu boga Sunca, odala je Tvornica automobila Volkswagen, koja je svoj luksuzni model automobila nazvala upravo tim imenom.

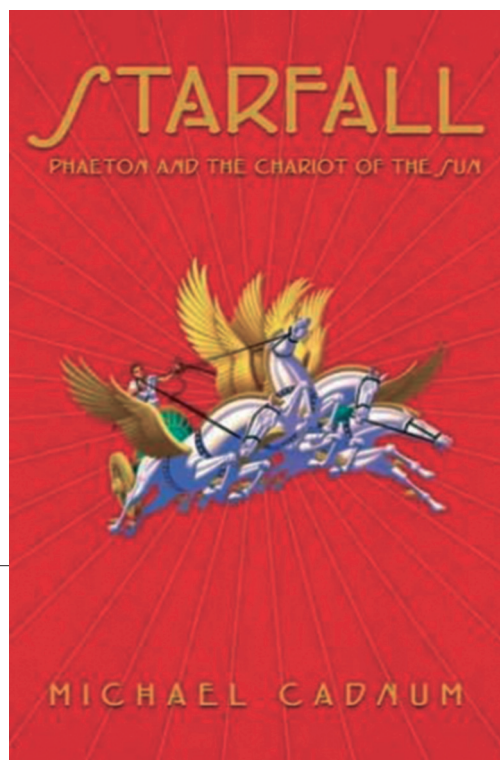

DETALJI SA GRČKIH VAZA

TENISICE CONVERSE ALL STAR
MODEL PHAETON

ROMAN STARFALL AUTORA MICHAELA CADNUMA

POSADA NASA SPACE-SHUTTLEA
COLUMBIA KOJA JE DOŽIVJELA
SUDBINU FAETONTA

AUTOMOBIL VOLKSWAGEN
MODEL PHAETON

Ida Loher

Mit o Faetontu stoljećima je inspirirao umjetnike zbog tematike i likovnih mogućnosti u prikazivanju. Umjetnici su priču interpretirali na različite načine, odabirući njene različite dijelove ovisno o zahtjevima, shvaćanjima i interesu povijesnog razdoblja te o vlastitom afinitetu.

Zbog različitih likovnih mogućnosti u interpretaciji ova je priča interesantna i za rad s djecom; može se podijeliti na niz glavnih prizora čija se bit može izraziti upotrebom različitih likovnih elemenata. Nekoliko scena može se naglasiti kolorističkom interpretacijom; rabeći simboliku ili asocijativno djelovanje boja – upotrebom toplih boja ili toplo - hladnog kontrasta (scene putovanja sjajne Sunčeve kočije nebom, susret kočije i različitih zvijezda, kažnjavanje Faetonta munjom te scene paljenja Afrike (sl. 1. i 3.). Suprotno tome, neke se scene mogu interpretirati crtačim izražajnim sredstvima, naglašavajući bit prizora nabranjem detalja i nizanjem nekoliko kadrova (prizora priče) unutar jedne slike (sl. 2.). Momenti preobrazbe također nude mnoge likovne mogućnosti i načine interpretacije; igre s upotrebom različitih kontrasta: veliko-malo, svijetlo-tamno, kontrast različitih elemenata. Različiti odnosi brojnih likova mogu se naglasiti dinamičnom upotrebom kadra.

Kako bi bolje uočili likovne mogućnosti koje priča nudi, učenici su je ponajprije podijelili na glavne prizore a zatim su proučavali i opisivali umjetnička djela koja su se bavila ovom tematikom.

Prvo su razgovarali o umjetnikovu izboru prizora. Zatim su analizirali smještaj (kompoziciju) likova u formatu slike te odabir boja. Analizirajući odnos i postav likova učenici su uočili razliku u dinamici kompozicije te tako razgovarali o mogućnostima prizora te obradi teme u vlastitom likovnom radu (sl. 4. i 5.).

Analizirajući umjetnička djela koja interpretiraju priču učenici su razgovarali o mnogim likovnim sredstvima izražavanja te bili u mogućnosti izabrati prizor koji zbog mogućnosti interpretacije najviše odgovara njihovom afinitetu.

1. Bruno Ceschia

2. Nikola Kudrna

3. Jakov Tenžera

4. Andrea Kosinec, interpretacija slike Faetonov pad, Johann Liss, 1624.

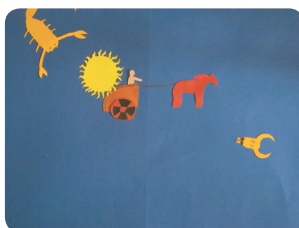
5. Luka Greguraš, interpretacija slike Faetonov pad, Sebastiano Ricci, 1703-04.

Animirani film

Dinamična raznolikost priče poslužila je i kao podloga za inspirativan animirani film kroz koji su učenici naučili mnogo o zakonitostima i mogućnostima kadra te su upoznali stanovite mogućnosti kolaž - animacije služeći se također i osnovnim likovnim zakonitostima (kolorističnim kontrastima, bogatstvom linijskih struktura, igrom različitih plošnih oblika te kombinacijom površina).

Raznolikost prizora ponudila je mogućnost zanimljive interpretacije u tome mediju. Prizori u kojima su likovi dani u krupnom planu te su animirani njihovi sitni pokreti (govor, plač, gestikulacija ruku) izmjenjuju se s prizorima gdje su likovi simplificirani a naglasak je dat cjelokupnoj radnji, odnosno kretanju. Film također prikazuje i niz preobrazbi: Afrike iz zelenog u žuti (spaljeni) kontinent, bijelca u crnca, sestre Helijade u stabla te Kikna u labuda.

U projektu su sudjelovali učenici O. Š. Šestine: Jelena Banov, Lucija Bašić, Blanka Capak, Bruno Ceschia, Dora Drašković, Luka Greguraš, Sven Harjaček, Filip Lisec, Laila Kasumagić, Valentina Kecerin, Andrea Kosinec, Mislav Kelemenić, Nikola Kudrna, Lucija Juričić, Maja Milenović, Josipa Patljak, Anamarija Papa, Martin Plaftarić, Karla Stanko, Luka Šimunović, Jakov Tenžera, Franjo Topić, Matija Uremović i Marijan Žužul pod vodstvom profesorice likovne kulture Ide Loher.

kadrovi iz animiranog filma

Grob 47 iz Kopolja

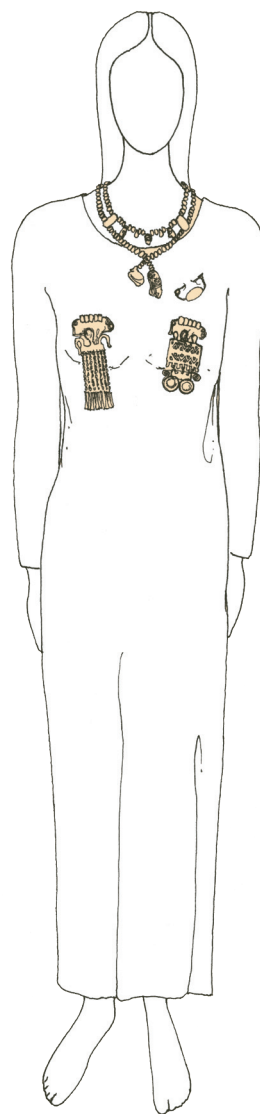
Selo Kopolje nalazi se 12 km sjeverozapadno od Otočca. U selu, na desnoj obali rijeke Gacke, nalazi se omanje brdo (nadmorska vis. 472,76 m, relativna vis. 50,76 m), koje seljaci danas nazivaju Crkvina, a u pretpovijesno vrijeme bilo je japodsko gradinsko naselje. Sahranjivanje mrtvih vršeno je na dvije lokacije: u podnožju Crkvine te na oranicama koje su godinama obrađivane.

Prve vijesti o postojanju nekropole datiraju iz 1887. g., a od 1903 – 5. g. u ime Arheološkog muzeja u Zagrebu arheološka iskopavanja vodio je dr. Josip Brunšmid. Revizijska istraživanja nekropole poduzela je prof. Ružica Drechsler Bižić 1955 – 56. g. U bloku IV., u kojem je nađen grob 47., sve do dubine 0,50 m nalazilo se mnogo dislociranih grobova i raznih predmeta za koje se nije moglo utvrditi kojem grobu točno pripadaju. Grupa predmeta koji su bili na jednom mjestu zajedno sa nešto sitnih kostiju označeni su kao grobna cjelina (dubina 0,40 m), jer su svi nalazi bili zajedno kao i ostaci kostiju, pa se moglo sa sigurnošću utvrditi da se radi o jednom grobu. Taj grob je dobio naziv grob 47.

Nalazi:

1. Ogrlica od mnoštva zrna jantara, od kojih je 5 zrna figuralno obrađeno, 2 fibule s privjescima, 1 zрно jantara s fibule.

Ogrlica se sastoji od (sačuvanih) 112 zrna jantara raznih oblika, probušenih po sredini (inv. AMZ P-15444). Dva najveća zrna (inv. AMZ P-15437) probušena su horizontalno na dva mjesta te su služila kao razvodnik dvaju nizova. Pet zrna figuralno je obrađeno.

a) Ljudska figura

Pločica jantara izrađena tehnikom plitkog re-ljefa u obliku ljudske figure. Desna strana je oštećena. Probušena je pri vrhu horizontalno i po sredini. Glava je prikazana nakrivljeno s naglašenim nosom, debelim usnama i velikim okom. Kratka kosa polukružno uokviruje čelo. Lijeva ruka od lakta do šake izviruje iz ogrtača te je horizontalno postavljena ispod lica. Šaka s prstima jasno je vidljiva. Desna ruka spušta se vertikalno prema koljenu (vrh ruke oštećen). Prsti na šaci jedva vidljivi. Ogrtač je prikazan udubljenim paralelnim koso postavljenim linijama koje su u visini koljena postavljene u obrnutom smjeru te prikazuju nabor, a pri dnu opet mijenjaju smjer i prikazuju borduru ogrtača. Ispod bordure prikazani su gležnjevi i stopala obiju bosih nogu prikazanih u profilu. Poleđina pločice je zaglađena.

Šir. 1,2 – 2,3 cm; vis. 5,7 cm; deb. 0,3 – 1,3 cm; oštećeno, AMZ, inv. P-15438.

b) Labud

Zrno jantara izrađeno u obliku ptice (labud?). Probušeno je po sredini lijeve strane te po rubu lijeve strane odozgo do dolje. Jedna rupica nalazi se ispod kljuna. Glava ptice s kljunom smještena je bočno u gornji lijevi ugao, a dulji vrat naglašen je udubljenom linijom. Linija krila postavljena je koso od donjega lijevog ugla do pred kraj gornjega desnog ugla. Na desnoj strani udubljenim paralelnim linijama naglašena su pera krila i repa. Poleđina pločice je zaglađena.

Šir. 3,7 cm; vis. 3 cm; deb. 0,9 cm; AMZ, inv. P-15436.

c) Glava žene u profilu

Zrno jantara izrađeno u obliku ženske glave u profilu. Nos pravilan a usta slabo naglašena. Oko slabo vidljivo. Preko čela prema zatiljku spušta se šira vrpca izvedena udubljenim linijama. Na tjemenu je oštećena ušica za ovjes. Poledina zrna je zaglađena.

Šir. 2,3 cm; vis. 3,2 cm; deb. 0,6 cm; AMZ, inv. P-15439.

d) Glava žene

Zrno jantara izrađeno u obliku ženske glave. Na licu se ističu velike bademaste oči naznačene s dvije udubljene linije, mali nos i usta. Iznad čela nalazi se plastično izvedena vrpca ukrašena kosim udubljenim crticama. Na tjemenu je oštećena ušica za ovjes. Poledina zrna zaglađena je dvama pravilnim okruglim udubljenjima.

Šir. 2,3 cm; vis. 4 cm; deb. 1 cm; AMZ, inv. P-15440.

e) Glava žene u profilu

Zrno jantara izrađeno u obliku ženske glave u profilu. Preko čela ka zatiljku spušta se šira vrpca izvedena kosim linijama. Oko je izvedeno s pomoću dvije udubljene linije, dok je nos pravilan i ravan, a usta malo naglašena. Na tjemenu su dvije međusobno spojene rupice za ovjes. Poledina zrna je zaglađena.

Šir. 2 cm; vis. 3,3 cm; deb. 0,5 cm; AMZ, inv. P-15441.

2. Lučna fibula s privjeskom

Lučna fibula s tri petlje, od kojih je svaka tri puta savijena. Noga je polukružno savijena. Na luku se nalazi šest okruglih zrna jantara. Na iglu fibule ovješena je pektoralni ukras s privjescima. Ukras se sastoji od trapezoidne pločice čiji

gornji krajevi završavaju produženim savijenim nastavcima u obliku vrata i glave zmije, koji su na kraju probušeni. Sama pločica ukrašena je po sredini valovitom linijom, a po rubovima su urezane crtice. Na sredini gornje strane nalazi se veća alka za ovjes, dok je na donjoj izbušeno nekoliko rupica, na koje su ovješeni lančići. Na kraj lančića ovješena je spiralna žica na kojoj visi devet trapezoidnih pločica ukrašenih koncentričnim kružićima ili su na stranicama urezane linije.

Duž. 8,2 cm; AMZ, inv. P-15443.

a) Lučna fibula s privjeskom

Lučna fibula s tri petlje, od kojih je svaka tri puta savijena. Noga je polukružno savijena. Na luku nalazi se pet okruglih zrna jantara. Na iglu fibule ovješena je pektoralni ukras s privjescima. Ukras se sastoji od veće ploče rađene na proboj, koja je ukrašena valovitom linijom. Na gornjoj lijevoj strani nalazi se produžetak s prikazom ljudske glave. Oči i usta izvedeni su ubadanjem, dok je nos izveden u obliku plastične linije. Na desnoj strani ploče vidljivi su tragovi produžetka. Po gornjoj sredini ploče vidljivi su tragovi alke za ovjes, koja je nadomještena naknadno stavljenom alkom, provučenom kroz ažurirani otvor. Donja strana ima devet produžetaka s rupicom po sredini. O njih je ovješena manja ploča bez ukrasa, na čiju su donju stranu zakovicama pribijene dvije bule.

Duž. 7,8 cm, AMZ, inv. P-15442.

b) Ovalno zrno

Zrno jantara ovalna oblika. Horizontalno probušeno, a u otvoru se nalazi ostatak brončane žice, koja je vjerojatno pripadala fibuli. Površina zrna s obje strane izbrazdana je nepravilnim urezima.

Šir. 6,8 cm; vis. 5 cm; deb. 2 cm, AMZ, inv. P-15435.

Grob 47 iz Kompolja otkrila je Ružica Drechsler Bižić (1921 - 2008. g.) prilikom revizijskih arheoloških iskapanja provedenih 1955-56. godine. Tom prilikom otkriveno je 85 skeletnih grobova i 4 žarna groba. Među svim nalazima, najbogatiji i najznačajniji grob označen je brojem 47.

Ružica Drechsler Bižić bila je strastvena terenska radnica koja je istraživala mnoge lokalitete diljem Like, Gacke i Krba-ve, područja koja su u pretpovijesno doba zauzimali Japodi.

Sva svoja istraživanja objavljivala je u stručnim časopisima, pa je tako objavila rezultate istraživanja kompoljske nekropole 1961. g. Tada je zapisala: (...) *plastiku iz groba 47 smatram importom, i to bi za sada bio najpoznatiji i najkarakterističniji primjer, koji ukazuje na postojanje veza između Japoda i arhajskog grčkog svijeta posredstvom Italije. Ne smijemo zaboraviti i veze Japoda s južnom Italijom od kraja 6. stoljeća, što se vidi po importu apulskih vaza u Jezerinama, Istri i sjevernoalpskim oblastima (vaze iz Picuga i Stične).*

Nova interpretacija grobne opreme samo potvrđuje njezina (davna) zapažanja. Stoga je ova izložba posvećena njoj, kao istraživaču i znanstveniku.

	Stranice	Fotografije i reprodukcije
AHL F.: Amber, Avallon and Apollo's Singing Swan; The American Journal of Philology, Vol. 103, No. 4, The Johns Hopkins University Press 1982, 373-411.	4-5	Jantarne ogrlice - detalj
BAKARIĆ, L.: Kompolje grob 47 – nova interpretacija (Grave 47 at Kompolje – a new interpretation), VAMZ, 3.s., XLI 37-60 (2008); 37-60.	6-7	P. Paul Rubens: Pad Faetonta, 1636., ulje na dasci.
BAKARIĆ, KRIŽ, ŠOUFEK, Pretpovijesni jantar i staklo iz Prozora u Lici i Novog Mesta u Dolenjskoj (Prehistoric Amber and Glass from Prozor in Lika and Novo Mesto in Dolenjska), Zagreb 2006.	8-9	J. Stariji Heintz: Pad Faetonta, 1596. ulje na platnu, detalj.
	9	Sarkofag s prikazom pada Faetonta, Firenze, Museo degli Uffizi, 2. st.
BALEN -LETUNIĆ, D.: Japodi, Arheološka svjedočanstva o japodskoj kulturi u posljednjem pretpovijesnom tisućljeću; Ogulin 2006.	10-11	Kat. 1c-e
	12-13	Kat. 1a
DUFFIN, C. J.: Fossils as Drugs: pharmaceutical palaeontology; Ferrantia 54, Luxemburg 2008.	14-15	Kat. 1b
DRECHSLER-BIŽIĆ, R.: Istraživanja nekropole praiistorijskih Japoda u Kompolju (Les fouilles de la nekropole Yapode a Kompolje 1955-56), ARR 1, 1959, 245-280 (franc. 278-280).	16-17	Neobrađeno zrno jantara, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb
	18-19	Neobrađena zrna jantara, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb
DRECHSLER- BIŽIĆ, R.: Rezultati istraživanja japodske nekropole u Kompolju 1955-1956. godine. (Ergebnisse der in den Jahren 1955/56. durchgeführten Ausgrabungen in der Japodischen Nekropole von Kompolje), VAMZ 2, 1961, 67-114 (njem. 108-114).	20-21	Brušeno zrno jantara, Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb
KUKOČ S.: Japodi – fragmenta symbolica, Književni krug Split, Split 2009.		
OVIDIJE Publije Nason: Metamorfoze, Zagreb 1907. preveo T. Maretić; pretisak Zagreb, 2008.		
PALAVESTRA A. – V. KRSTIĆ: Magija ćilibara; Arheološke monografije 18, Narodni muzej, Beograd 2006.		
ZAMAROVSKY V.: Bogovi i junaci antičkih mitova, Zagreb 2004.		

SIN BOGA SUNCA

Kompolje, grob 47.

